

اعتبار اسناد و ادله الکترونیکی در رویه قضایی کنونی

آرزو عامری

چکیده

در قانون مدنی سند به نوشته ای گفته می شود که در مقام اثبات دعوا یا دفاع از خود قابل استناد باشد ؛ بنابراین تعریف سنتی از سند نشانگر آن است که سند حتما باید به صورت مادی بوده و تجسم بیرونی داشته باشد . اما گرایش های روزافزون به بهره گیری از وسایل الکترونیکی و فناوری های جدید نهایتا سبب شد تا در بسیاری از کشورها بحث مربوط به سند الکترونیکی و اعتبار آن از جنبه های حقوقی مورد بحث قرار گرفته و مقررات شایسته ای در ارتباط با آنها به تصویب برسد . در نظام حقوقی ایران ، تصویب قانون تجارت الکترونیکی در سال ۱۳۸۲ به این موضوع مهم پرداخت که بر اساس بند الف و ب ماده ۲ این قانون ، سند الکترونیکی اینگونه تعریف شده است " داده پیام هر نمادی از واقعیه ، اطلاعات یا مفهوم است که با وسایل الکترونیکی ، نوری یا فناوری های جدید اطلاعات تولید ، فرستاده ، دریافت ذخیره یا پردازش می شود . داده پیام به وسیله اصل ساز ، تولید یا فرستاده می شود تا مخاطب آن را دریافت نماید . تولید کننده و فرستنده داده پیام آن را با امضای الکترونیکی امضا می کند ." موضوع مهمی که در مورد این اسناد وجود دارد ، میزان پذیرش ، اعتبار و توان اثباتی اسناد الکترونیکی به عنوان سند در دادگاه می باشد. این مطالب در ماده ۱۲ الی ۱۶ قانون تجارت الکترونیکی مورد بررسی قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: سند، اسناد الکترونیکی، ادله، دلیل، اعتبار سند، اسناد معتبر

بخش اول: کلیات و مفاهیم

اسناد جمع سند است و سند در لغت به معنای چیزی است که به آن اعتماد کنند یا نوشته و مدرک می باشد. واژه سند در اصطلاح حقوقی به دو معنای خاص و عام به کار رفته است. سند در معنای عام عبارت است از هر گفته یا اماره یا نوشته‌ی مورد اعتمادی که بتواند درستی ادعا را ثابت کند. سند در معنای خاص، (در آیین دادرسی مدنی هر جا از اسناد بحث می شود، معمولاً همین معنا مورد نظر است)، به بیان دیگر، عبارت از هر نوشته‌ای است که در مقام دعوا یا دفاع بتوان به آن استناد کرد. اسناد مهمترین ادله‌ی اثبات دعوا هستند که در دستگاه قضایی مورد استناد قرار می گیرند.

بند اول: ارکان سند

رکن های سند عبارتند از:

۱. نوشته بودن، با این قید همه‌ی دلایلی که به شکل مکتوب نباشند از تعریف بیرون می روند.

۲. قابلیت استناد، نوشته‌ای که برای اثبات واقعه‌ی حقوقی تنظیم می شود، در اصطلاح حقوقی سند نامیده می شود. لذا هدف از تنظیم سند فراهم کردن امکان استناد به آن است.

۳. امضا، به نوشته‌ی نسبت داده شده به اشخاص در صورتی می توان استناد کرد که امضا شده باشد. لزوم امضای سند در تعریف ماده‌ی ۱۲۸۳ قانون مدنی نیامده است، ولی این رکن سند نه تنها از اصول کلی حقوقی و عرف مسلم به خوبی استنباط می شود، بلکه امضای سند در قوانین گوناگون از شرایط اسناد آمده است. قانون گذار دفاتر تجاری را بدون امضا معتبر می داند، زیرا بر پایه‌ی تشریفات و آثار این دفاتر، ثبت واقعه یا طلب و تعهد را در آن در حکم امضا دانسته و عرف هم آن را تصدیق می کند. همچنین دفاتر تجاری فقط در رابطه‌ی بازرگانان سندیت دارد. در بیان ارکان سند نکاتی به چشم می

خورد از جمله شرط (نوشته بودن) که این خود باعث شک در سندیت اسناد الکترونیکی در محاکم می شود. با توجه به استفاده گسترده از ابزار الکترونیکی برای فروش کالاها و خدمات و به تبع آن نیاز به استفاده از اسناد الکترونیکی نیاز به پذیرش و کاربرد اسناد الکترونیکی و نیز اعمال قواعد ضروری در این نوع از قراردادها و در نهایت حمایت قانون گذاران از این نوع از اسناد ضروری به نظر می رسد.

بخش دوم: شناسایی و پذیرش اسناد الکترونیکی

چون در تشکیل قراردادهای الکترونیکی ازداده پیام ها استفاده می شود و داده پیام نیز نوشته نیست. پس برای شناسایی اسناد الکترونیکی و به تبع آن پذیرش قراردادهای الکترونیکی باید مفهوم کاغذ را از مفهوم نوشته حذف کرد. قانون نمونه در این راستا اقدام کرده و شرط کتبی بودن را حذف کرده و داده پیام را هم ارزش با نوشته قرار داده و در بند اول ماده (۶) مقرر می دارد: (هرگاه قانون، مکاتب بودن اطلاعات را لازم بداند، این شرط به وسیله داده پیام محقق خواهد شد...) قانون تجارت الکترونیکی ایران نیز مقرر ای مشابه دارد. در ماده (۶) این قانون بیان شده است که: (هرگاه وجود یک نوشته از نظر قانون لازم باشد، داده پیام در حکم نوشته است...) پس هر جا که سندی لازم باشد داده پیام می تواند جانشین و در حکم آن باشد. علاوه بر این ماده (۱۲) قانون مذکور نیز مقرر می دارد: (اسناد و ادله اثبات دعوی ممکن است به صورت داده پیام بوده...) و در نهایت ماده (۱۴) همان قانون بیان می کند داده پیام ها از حیث (اجرای مفاد آن و سایر آثار در حکم اسناد معتبر و قابل استناد در مراجع قضایی و حقوقی است). از ملاحظه مواد مذکور می توان استنباط کرد که مفهوم داده پیام با مفهوم سند هم عرض فرض شده است. بند (الف)

^۱ . هر نمادی از واقعه اطلاعات یا مفهوم است که با وسایل الکترونیکی نوری و یا فناوری های جدید اطلاعات تولید. ارسال . دریافت و یا ذخیره یا پردازش می شود.

ماده (۷) قانونی یوتای آمریکا در این زمینه مقرر می دارد: (اثر قانونی یا قابلیت اجرای سند یا امضا را صرفاً به دلیل شکل الکترونیکی آن نمی توان رد کرد). همچنین ماده (۱۳) این قانون تحت عنوان پذیرش اسناد و امضاهای الکترونیکی مقرر نموده: (در جریان رسیدگی به دعاوی، اعتبار سند یا امضا به عنوان دلیل را صرفاً به دلیل شکل الکترونیکی آن نمی توان رد کرد). حال جای این سوال باقی است که آیا داده پیام در حکم سند عادی است یا رسمی؟ ماده (۱۵) قانون تجارت الکترونیکی ایران مقرر می دارد: (نسبت به داده پیام مطمئن، سوابق الکترونیکی مطمئن، و امضاهای الکترونیکی مطمئن انکار و تردید مسموع نیست و تنها می توان ادعای جعلیت به داده پیام مزبور وارد و یا اثبات نمود که به جهتی از جهات قانونی از اعتبار افتاده است) بنابراین، بر اساس ماده ۱۲۹۲ قانون مدنی از نظر عدم استماع انکار و لزوم ادعای جعلیت پیام مطمئن الکترونیک همانند سند رسمی است. از اجرای اصول اثبات نیز می توان چنین توجیه کرد که چون دادگاه بر پایه اماره قضایی و تضمین های قانونی و فنی پیام الکترونیک را مطمئن شمرده و به این عنوان پذیرفته است، پیام را باید در حکم سند عادی شمرد که اصالت آن در محکمه محرز شده است، هر چند که این احراز در پی تکذیب و انکار طرف نباشد.

بخش سوم: اعتبار اسناد الکترونیکی

با توجه به اینکه با ظهور ابزارهای ارتباطی جدید صور جدیدی از اسناد از نظر ایجاد و تولید به نام اسناد الکترونیکی ایجاد شده اند، قانونگذار در بند (الف) ماده (۲) قانون تجارت الکترونیکی ایران به تعریف داده پیام که به منزله نسخه الکترونیکی نوشته در مفهوم سنتی است، پرداخته است: (داده پیام هر نمادی مخاطب ارسال می شود. در این رابطه ممکن است شخص ثالثی نیز به عنوان واسطه بین اصل ساز و مخاطب ایفای نقش کند. وقتی نوشته الکترونیکی که داده پیام نامیده می شود ایجاد شد، باید مانند اسناد عادی دارای

امضا، مهر یا اثر انگشت باشد. هدف از ممضی بودن، ممهور بودن یا دارای اثر انگشت بودن اسناد عادی امکان انتساب آنها به امضا کننده، مهر کننده یا دارنده اثر انگشت است. در نوشته های الکترونیکی، امضای الکترونیکی نقش امضای سنتی و دیگر طرق تایید صحت اسناد و امکان انتساب آنها به منتسب الیه را بازی می کند. به موجب بند (ی) ماده (۲) قانون تجارت الکترونیکی ایران، امضای الکترونیکی (عبارت است از هر نوع علامت منضم شده یا به نحو منطقی متصل شده به داده پیام است که برای شناسایی امضا کننده داده پیام مورد استفاده قرار می گیرد). بند (ه) ماده (۲-۱۶۳۳) قانون تجارت ایالت کالیفرنیا آمریکا چنین مقرر کرده (امضای الکترونیکی به معنای صدا، نماد یا فرایند الکترونیکی است که شخصی آن را می پذیرد و ضمیمه مدارک الکترونیکی می کند). امضا جزئی از ماهیت یک معامله نیست بلکه مؤید شکل معامله است. هدف از امضای نوشته، یکی از موارد زیر است. (بحث در مورد شناسایی و قواعد حاکم بر امضاهای الکترونیکی تحقیقی جداگانه را می طلبد).

۱) دلیل - امضا، نوشته را ضمن اعلام هویت امضا کننده، تصدیق می کند. وقتی امضا کننده از علامت منحصر به فرد و متمایزی استفاده می کند، این علامت، درخور انتساب به اوست.

۲) رسمیت - امضا موجب می شود که امضا کننده، به رسمی شدن عمل خود توجه کند.

۳) تایید - در پاره ای از موارد به موجب قانون یا عرف، امضا به معنی تایید یا تنفیذ نوشته است یا اینکه امضا کننده قصد ایجاد آثار حقوقی دارد.

۴) کارایی و قطعیت - امضای مدرک کتبی غالباً مؤید وقوع، وضوح و قطعیت معامله است.

شرایط شکلی یا رسمی معاملات حقوقی و لزوم امضا در نظام های حقوقی گوناگون، یکسان نیست. هرچند ماهیت اساسی معاملات، تغییر نکرده اما حقوق پیشرفت های فناوری را مد نظر داشته است. اجتماعات حقوقی و تجاری باید قواعد و رویه هایی را اتخاذ کنند که از فناوری نوین برای تحصیل آثار متعارف از کاغذ استفاده کند. بدین منظور، امضا باید اوصاف زیر را داشته باشد:

۱) تصدیق صاحب امضا- امضا باید نشان دهد چه کسی سند، پیام یا مدرک را امضا کرده است و اشخاص دیگر نتوانند بدون اجازه صاحب امضا، آن را ارائه و از آن استفاده کنند.

۲) تصدیق مدرک- امضا باید نشان دهد چه چیزی امضا شده است و مانع انکار و تکذیب یا تغییر مدرک یا امضا شود. تصدیق امضا کننده و تصدیق مدرک، ابزارهایی برای مقابله با جعل و جاعلین است.

۳) اقدام مثبت و عملی-الحاق امضا باید عمل مثبتی باشد که تشریفات آن را مقرر کرده و معنی آن انجان معامله است.

۴) کارآیی- امضا و روند ایجاد و تصدیق آن، باید موجب اصالت امضا و مدرک و نیز کمترین هزینه را در بر داشته باشد.

بخش سوم: شرایط فنی لازم برای اسناد الکترونیکی

با توجه به این که داده پیام و امضا الکترونیکی توسط سیستم های اطلاعاتی تولید و نگهداری می شوند، این تولید و نگهداری باید دارای شرایطی باشند که در قانون تجارت الکترونیکی ایران در ماده (۱۴) به این شکل به بیان این شرایط می پردازد: (کلیه داده پیام هایی که به طریق مطمئن ایجاد و نگهداری شده اند...) بنا بر این این داده پیام اولاً باید به طریق مطمئن ایجاد شوند و ثانیاً به طریق مطمئن نگهداری گردند. و چنین سیستمی باید از

شرایط ایمنی و اطمینان فنی لازم برخوردار باشد. به همین منظور قانون تجارت الکترونیک از سیستم اطلاعاتی مطمئن نام برده که بر اساس بند (ح) ماده ۲ باید شرایط زیر را دارا باشد:

۱- به نحوی معقول در برابر سوء استفاده و نفوذ محفوظ باشد.

۲- سطح معقولی از قابلیت دسترسی و تصدی صحیح را دارا باشد.

۳- به نحو معقول، متناسب با اهمیت کاری که انجام می دهد پیکربندی و سازماندهی شده باشد.

۴- موافق رویه ایمن باشد.

منظور از رویه ایمن رویه ای است برای تطبیق صحت ثبت داده پیام، منشا و مقصد آن با تعیین تاریخ و برای یافتن هر گونه خطا یا تغییر در مبادله، محتوا و یا ذخیره سازی داده پیام از یک زمان خاص. بر اساس بند (ط) ماده ۲ یک رویه ایمن ممکن است با استفاده از الگوریتم ها یا کدها، کلمات یا ارقام شناسایی، رمزنگاری، روش های تصدیق یا پاسخ برگشت و یا طرق ایمنی مشابه انجام شود. بنابراین، بر اساس ماده ۱۱ سابقه الکترونیکی مطمئن عبارت از داده پیامی است که با رعایت شرایط یک سیستم اطلاعاتی مطمئن ذخیره شده و به هنگام لزوم در دسترس و قابل درک است. در نتیجه، زمانی که داده پیامی تمام شرایط مقرر در قانون را دارد طبق ماده (۱۴) قانون تجارت الکترونیک، از حیث محتویات و امضای مندرج در آن، تعهدات طرفین و برای مفاد آن و سایر آثار در حکم اسناد معتبر و قابل استناد در محاکم هستند.

بخش چهارم: ارزش حقوقی و اثباتی اسناد الکترونیکی

یکی از شرایط اصلی و اساسی هر سندی وجود امضا در آن است. در واقع نوشته بدون امضا فاقد ارزش و اعتبار می باشد، زیرا قابلیت انتساب ندارد. نوشته منتسب به اشخاص هنگامی قبل استناد است که امضا شده باشد. سند امضا نشده ناقص است و مهم ترین رکن

اعتبار را ندارد هر چند که ممکن است به عنوان قرینه تایید کننده سایر ادله، مستند قرار گیرد! بنابراین، اسناد الکترونیک برای اینکه دارای اعتبار باشند باید همانند انواع کلاسیک خود دارای امضا باشند و امضای این اسناد نیز لزوماً به صورت الکترونیک است. حال زمانی که داده پیام ها از شرایط مطمئن برخوردار باشند و امضای الکترونیک نیز به آنها منضم گردد، آنگاه از نظر حقوقی هم عرض اسناد مکتوب هستند. و همان گونه که گفته شد نظر قانون گذار بر این است که اسناد الکترونیکی (اسنادی که بر اساس قانون تجارت الکترونیکی ایجاد شده) را در زمره اسناد رسمی قرار دهد. در تایید آنچه گفته شد ماده (۶) قانون تجارت الکترونیکی مقرر می دارد: (هرگاه وجود یک نوشته از نظر قانون لازم باشد داده پیام در حکم نوشته است...) پس هر جا سندی لازم باشد داده پیام ها می توانند جانشین و در حکم آن باشد. بخش دوم ماده مذکور نیز موارد استثنا از این قاعده عام رایان می کند. مواردی که از نظر قانون نمیتوانند در قالب اسناد الکترونیکی قرار بگیرند عبارتند از:

۱- اسناد مالکیت اموال منقول

۲- فروش مواد دارویی به مصرف کنندگان نهایی

۳- اعلام، اخطار، هشدار و یا عبارات مشابهی که دستور خاصی برای استفاده از کالا صادر می کند و یا از به کارگیری روش های خاصی به صورت فعل یا ترک فعل منع می کند. بغیر از موارد مذکور، اسناد الکترونیکی که مبتنی بر داده پیام ها هستند هم ارزش با اسناد کاغذی بوده و دارای اعتبار حقوقی و ارزش اثباتی هستند. ماده (۱۲) قانون تجارت الکترونیک در این خصوص مقرر می دارد: (اسناد و ادله اثبات دعوی ممکن است به صورت داده پیام بوده و در هیچ محکمه یا اداره دولتی نمی توان بر اساس قواعد ادله موجود، ارزش اثباتی داده پیام را صرفاً به دلیل شکل و قالب آن رد کرد).

^۱ . کاتوزیان- ناصر -اثبات و دلیل اثبات - تهران- نشر میزان - ج-۱۱۳۸۰- ص ۲۷۹

دادگاه های آمریکا مدارک تجارتي کامپوتري را در سه مورد قابل استناد دانسته اند:

- ۱- در صورتی که به طور منظم و مرتب حفظ و نگهداری شده باشد.
 - ۲- در صورتی که در راستای امری ایجاد شده باشند که صحت آن ها تامین شده باشند.
 - ۳- صرفا مجموعه دلایل سماعی یا گواهی های فرعی نباشند.
- برخی حقوق دانان نیز از منظر محتوا و پردازش به قابلیت استناد مدارک کامپوتري نگريسته و قابلیت استناد را حاصل تلفیق دو عنصر دانسته اند.^۱

۱- قابلیت اعتماد محتوای مدرک یا دلیل مشتق از کامپوتر (محتوا چیزی است که آن را با چشم می توان دید)

۲- قابلیت اعتماد به پردازشی که دلیل را تولید و ایجاد کرده است (پردازش عملی است که دلیل را تولید کرده است) یا همان اصل بی طرفی تکنولوژی. ترکیب این دو وضعیت، عملا دلیل را قابل استناد و موثق می کند. عواملی را که باید در مقام احراز اعتبار دلایل در نظر داشت، عبارتند از کیفیت منبع اصلی، کیفیت ساز و کار داخلی کامپوتر، ساز و کار نظارتی که موجب کاهش اشتباه می شوند، تمامیت شیوه اشتقاق مدرک، تمامیت روش انتقال و ارسال مدرک به دادگاه. این عوامل نسبت به هم تاثیر متقابل دارند.

نتیجه گیری

۱- شرایط اعتبار قراردادهای الکترونیکی در ایران و آمریکا از نظر اهلیت و سن رشد همچنین تفاوت سن رشد در پسر و دختر، نبود عنوانی به نام سفه در قانون آمریکا، نفوذ قراردادهای افراد دارای جنون با درجه ی خفیف و اینکه سرنوشت قراردادهای این افراد در ایران بطلان است، تفاوت دو سیستم حقوقی در تعیین موارد مشروع و تفسیر دو سیستم حقوقی از عنوان مشروعیت، دارای تفاوت هایی هست.

۱- همان ۱۹۹ p. Electronic commerce . law and practice-

۲-مقررات قانونی ایران در زمینه تجارت الکترونیکی به دلیل اینکه در سیستم حقوقی ایران انتقال داده های تشکیل قرارداد توسط قوانین مختلفه غیر از قانون تجارت الکترونیکی مورد پذیرش قرار گرفته و این در حالی است که در قوانین آمریکا این موضوع به طور خاص در قوانین تجارت الکترونیکی مورد تصریح قرار گرفته است و اینکه در خصوص مقررات ایجاب و قبول در قراردادهای الکترونیکی قانون تجارت الکترونیکی ایران احکام خاصی پیشبینی نکرده و در موارد لازم از قواعد عمومی قراردادها بهره گرفته می شود دارای نواقصی می باشد.

منابع و مآخذ

الف (منابع فارسی

۱. امامی - سید حسن - حقوق مدنی - ج ۱ - چ ۳۳ - انتشارات اسلامی - ۱۳۹۱
۲. انصاری - مسعود و طاهری - محمدعلی - دانشنامه حقوق خصوصی - انتشارات محراب فکر - ۱۳۸۴ - چاپ ۱ - جلد اول
۳. جعفری لنگرودی - محمد جعفر - مسبوط در ترمینولوژی حقوق - جلد اول - انتشارات گنج دانش - چ چهارم - ۱۳۸۸
۴. جعفری لنگرودی - محمدجعفر - دایرةالمعارف حقوق مدنی و تجارت - کتابخانه گنج دانش - ۱۳۸۸، چ ۱
۵. ساکت - محمدحسین - شخصیت و اهلیت در حقوق مدنی - انتشارات جنگل چاپ سوم ۱۳۸۶
۶. شمس - عبد اله - آیین دادرسی مدنی - در ۳ جلد پیشرفته - چ ۱۶ - انتشارات دراک - ۱۳۸۴
۷. شمس . عبد اله . ادله اثبات دعوا حقوق ماهوی و شکلی - انتشارات دراک - چ ۱۲ - ۱۳۹۰
۸. شهیدی - مهدی - تشکیل قراردادها و تعهدات - ج ۱ - چ ۲ - انتشارات مجد - ۱۳۸۲
۹. شهیدی - مهدی - کتاب حقوق مدنی ۳ تعهدات - انتشارات مجد - چ ۱۴ - سال ۱۳۸۹
۱۰. صفایی - سید حسن - قواعد عمومی قراردادها - جلد ۲ - چاپ ۷ - نشر میزان - ۱۳۸۸

۱۱. صفایی - سیدحسین - حقوق مدنی - - نشر میزان - چ ۳ - ج ۲ - ۱۳۸۴
۱۲. صناعی. علی - بازار یابی و تجارت الکترونیکی - انتشارات جهاد دانشگاهی - ویرایش ۲ - اصفهان - ۱۳۸۰
۱۳. کاتوزیان - ناصر - اعمال حقوقی قرارداد و ایقاع - شرکت سهامی انتشار - ۱۳۸۷
۱۴. کاتوزیان - ناصر - قواعد عمومی قراردادها - شرکت سهامی انتشار - در ۵ جلد - ۱۳۸۷

(ب) منابع لاتین

1. Arthur linton corbin . joseph m .perillo .corbin on contract 2010
2. C . gringras. The law of internet. 1997
3. c. reet and j . angle. The law and regulation of information tech 2007
4. Carbonnier -droit civil - paris- 1967
5. chissich. Mechael- law and practice .Sweet & Maxwell, 2002
6. Dalloz - codcivil- t. ll - paris -1959
7. Geoff . Monahan . contract law , 2001
8. j.d.calamari. the law of contracts-west pub. co . 1998
9. Konard zweigert.. An introduction to compparativee law. North Holland company pub 1977
10. Michael . furmston . law and practice- Oxford University Press. 2010
11. T.W.Dunfee. modern business law.1989
12. Terre - simler- et leqetter - droit civil - les obligation
13. V . watnic. The electronic formaiton of contract. 2004
14. Henry Campbell- balaks law dictionary- keluwer pub - 1991

مرکز آموزش علمی-کاربردی
سازمان همکاری‌های شهرداری‌های
تهران منطقه

بنیاد علمی قانون یار برگزار می‌کند

با همکاری و حمایت معنوی
مرکز آموزش علمی-کاربردی سازمان همکاری‌های شهرداری‌های استان اصفهان

همایش ملی

علمی- پژوهشی فقه و حقوق اسلامی

دکتر بهنام اسدی

مسئول برگزاری

ارکان کلیدی همایش

محورهای همایش:

پذیرش مقاله در تمامی زمینه‌های علوم تربیتی و روان‌شناسی (تمامی گرایش‌ها)، برنامه‌ریزی درسی علوم مشاوره، فلسفه تعلیم و تربیت، آموزش و پرورش، آموزش الکترونیک، برنامه‌ریزی آموزش عالی علوم اجتماعی، فرهنگ هنر (تمامی گرایش‌ها)، ارتباطات اسلامی و سایر موضوعات مرتبط با علوم انسانی

دبیر اجرایی همایش:
دکتر امین امیریان فارسانی
رئیس هیأت داوران،
دکتر سعید سامانی مجد
رئیس شورای سیاست‌گذاری،
دکتر سعید خردمندی

۱۵ بهمن ماه ۱۳۹۸
اصفهان سالن اجلاس دانشگاه

پایگاه‌های نمایه‌کننده مقالات همایش

Sponsored and Indexed by
CIVILICA
We Respect the Science

TPBIN.com
Sponsored And Indexed

همایش‌های ایران
Symposia

CONF PAPER

مکتب‌های علمی
Conference.com

مکتب‌های علمی
Conference.com

مکتب‌های علمی
Conference.com

جهت چاپ مقالات خود در دیگر همایش‌های قانون یار
کافیست فایل word مقاله خود را به همراه
شماره تماس به آدرس ایمیل زیر ارسال نمایید

phdsara@yahoo.com

ارسال مقاله در واتس آپ یا تلگرام به شماره

09100636002

همایش‌های علمی و پژوهشی، هر ساله در دو نوبت برگزار می‌شود

www.olomensani.IR

دبیرخانه همایش: تهران، میدان انقلاب، خ منبری جاوید، کوچه مینا، پلاک ۲۹، طبقه سوم
واحد مشاوره ۰۲۱۶۶۹۷۹۵۱۹ - ۰۲۱۶۶۹۷۹۵۲۶ واحد صدور مدرک ۰۲۱۴۴۴۴۱۷۶۴

همایش علمی پژوهشی فقه و حقوق اسلامی، موسسه قانون یار، مرکز علمی کاربردی سازمان همکاری‌های شهرداری اصفهان، بهمن ۱۳۹۸